

»Olen ottanut Peircen epäystävällisyyden sydämenasiakseni: luistavia lauserakenteita mutta pohdituttavia sanavalintoja.

Suomennokseni saattaa muistuttaa sellaista nykymusiikkisävellystä, jossa kuulijan on vastaanotettava yht'aikaa sekä koodi että teos; lukijan tehtävää on koetettu kuitenkin helpottaa jättämällä lähtökieliset käsitteet mahdollisimman usein näkyviin.»

kin makuasioista, joita voidaan tarkastella eri näkökulmista. Ilmeiset virheet olen yhä valmis korjaamaan teoksen *errata*-luetteloon.⁵ Tällaisia lienevät argumentin suomentaminen ”perusteeksi” (po. päätelmä) ja transkendentiaalisen suomentaminen ”tuonpuoleiseksi”; tosin tällä suomennoksella on yhteys alkuperäisen ilmauksen etymologiaan (lat. *trans+scandere*) joskaan ei ehkä käyttöön.

Käännösestetiikan kannalta pitäisin kuitenkin huonona ratkaisuna esimerkiksi sanan ”interpretantti” käyttöä suomen kielessä (saatikka sanaa ”Firstness”); sana on uskollinen alkukieliselle ilmaisulle mutta ei lainkaan suomen kielelle. Kääntäjähän on aina palveltava kahta herraa ja rakastettava molempia: lähtötekstiä ja kohdekieltä. (Maist, Paavolan ja lis. Bergmanin oma Peirce-suomennos ”Mikä merkki on?” ei tällaista ihanetta tunnu tavoittavan.)

Ylimalkaan suhtaudun varauksin väitteeseen, että sivistyssanat olisivat ”samankaltaisia monissa kielissä”. Merkitykset ja vivahteet ovat aikojen kuluessa eriytyneet, eivätkä esimerkiksi viron *konkurss* ’kilpailu’ ja suomen *konkurssi* ’vararikko’ eivätkä saksan *Moment* ja suomen *momentti* vastaa toisiaan (suomen *momentti* ei tarkoita ’tuokiota’). Ei kai taustalla ole jonkinlainen maaginen käännöskäsitys: kunhan lähtötekstin pintarakenne vain toistetaan mahdollisimman uskollisesti sellaisenaan muusta piittaamatta, niin oikea merkitys välittyy kuin taikaiskusta? Mitä kieli edellä, sitä mieli perässä? Tällaista käännöskäsitystä voisi luonnehtia aprioriseksi. Oman käsitykseni mukaan kääntäminen on kuitenkin kauttaaltaan *ad hoc* -toimintaa, vaikka dos. Pihlström sellaista arvostelee.⁶ *Ad hoc* -ratkaisuista

on kyse silloinkin kun luovutaan käsitte-yhtenäisyydestä, esimerkiksi Peircen *mind*-sana suomennetaan kulloisenkin tilanneyhteyden ja merkitysvivahteen mukaan.

Maist, Paavola ja lis. Bergman vetoavat Peircen ”Oppisanaston etiikkaan”⁷ mutta jättävät huomiotta, että kirjoitus käsittelee nimenomaan *englannin* kielen käyttöä. Myös suomalaisperäinen tekninen ja tieteellinen terminologia voi erota arkikielestä. Ratkaisumallit, jotka on tarkoitettu englannin kieleen, eivät välttämättä toimi suomessa, koska kielten välillä on huima ikäero – englanti on vanha, suomi nuori sivistyskieli –, arkikielen ja tieteellisen kielen suhde on näissä kielissä erilainen ja englannin sananjohtoperiaatteet eroavat suomesta, jossa johdosten käyttö on luontevampaa. Monilla tieteenaloilla me olemme saaneet Elias Lönnrotilta perinnöksi parhaan mahdollisen oppisanaston.

Lopuksi haluaisin täsmentää paria yksityiskohtaa.

1. Maist, Paavola ja lis. Bergman väittävät, että olisin keskustelussa maininnut esilukijoiden olevan ratkaisujeni takana.⁸ Jos kuitenkin luetaan koko kapale, josta he ovat lainauksensa irrotaneet, voidaan huomata, että asia on kääntynyt pääläelleen: perustelen omia ratkaisujani sillä, että maan parhaat Peircen-tuntijat esittivät keskenään vastakkaisia suosituksia esimerkiksi siitä, olisiko *belief* suomennettava uskomukseksi vai käsitykseksi. En väitä, että esilukijat olisivat ratkaisujeni tukena, vaan totean, että koska esilukijoilla oli vastakkaisia käsityksiä, saatoin hyvin lähteä omille teilleni.

2. Samalla maist, Paavola ja lis. Bergman toteavat, että en tuntunut ”olevan

aktiivisen kiinnostunut käymään asioista laajempaa keskustelua”. Tämä vaikutelma johtuneee kuitenkin ensi sijassa suomennostyöni katkonaisesta ja sivutoimisesta luonteesta. Koska työhön myönnettiin vain kaksi pientä apurahaa, oli työ jätettävä välillä sikseen. Maist, Paavola ja lis. Bergman jättävät mainitsematta, että suomennoshankkeen alkuvaiheissa he ja eräs kolmas tutkija lupautuivat kirjoittamaan valikoimaan johdantoartikkelin. Kun sitten myöhemmin saatoin palata asiaan, sain tietää, että he olivatkin päättäneet luopua leikistä. Syyksi he kertoivat ajanpuutteen ja sen, että asia oli päässyt unohtumaan, mutta mahdollisesti taustalla olivat myös käännöseriaatteeni, niin kuin seuraavan ehdokkaan kohdalla. Koska jouduin yllättävän luopumisuutisen takia hiukan vaikeaan asemaan ja koska he vetäytyivät ajanpuutteen ja muiden töidensä taa, en tullut heitä enää pulmilani vaivanneeksi.

Markus Lång

Viitteet

1. Paavola-Bergman 2003.
2. ”- - tutkimuskäytössä on parasta palata alkutekstiin” (Kupiainen 2000: VII).
3. On psykologisesti kiinnostavaa, että vaikka maist, Paavola ja lis. Bergman (2003) sekä dos. Sami Pihlström (2002) ilmaisevat suhtautuvansa varauksellisesti tai jopa kielteisesti vierassanain suomalaistamiseen, he innostuvat ehdottelemaan minulle lisää suomennoksia: ”jatkuuusoppi” (synekismi), ”sattumaoppi” (tykismi), ”sielutiede” (psykologia) jne.
4. Pihlström 2002: 154.
5. <URI:http://www.helsinki.fi/~mlang/cssp-errata.html>.
6. Ks. viite 4.
7. Peirce 2003.
8. Paavola-Bergman 2003: 2.

Lähteet

- Kupiainen, Reijo 2000: Suomentajan alkusanat. - Martin Heidegger: *Oleminen ja aika*, s. VII-X. Vastapaino, Tampere.
- Paavola, Sami - Bergman, Mats 2003: Kotoperäistäkö vai ei? Lisäkommentteja Peircen suomentamisesta. - *niin & näin* 1 (10. vsk.), s. 2-4.
- Peirce, Charles S. 2003: Oppisanaston etiikkaa. Suomentanut Markus Lång. - *Synteesi* (tulossa). [The Ethics of Terminology, 1903.]
- Pihlström, Sami 2002: Tieteen ja rakkauden loogikko. - *Teologinen aikakauskirja - Teologisk tidskrift* 2 (107. vsk.), s. 153-157.